

peerde een groep ruiters 'met gevelde lans en lossen teugel' de stad Zwolle binnen. De kozakken-groepen, die deel uitmaakten van de geallieerde legers van Rusland en Pruisen, kwamen hier met het doel ons van de Franse overheersers te bevrijden. Een stroom van negatieve verhalen en geruchten had er echter voor gezorgd, dat hun komst niet met blijdschap, maar met grote angst tegemoet werd gezien. In feite waren de kozakken al veroordeeld, voordat ze ook maar een (paarden)voet over onze grens hadden gezet. Middeleeuwse fantasieën en gruwelverhalen, die van generatie op generatie werden doorverteld, liggen volgens de auteur aan de basis van deze eeuwenlange negatieve beeldvorming. Hun deelname aan de slag bij Bergen (Noord-Holland) in 1799 en de verhalen over Napoleons tocht door Rusland in 1812 versterkten hun slechte reputatie.

Toch moet de indruk die deze onverstaanbare, bebaarde, in vreemde kledij gestoken en op minipaardjes rijdende ruiters op de bevolking maakte, verpletterend zijn geweest. Aalders stelt, dat hun komst en verblijf zo tot de verbeelding spraken, dat het de bron werd voor talloze overleveringen en volksverhalen. Hun uiterlijke verschijning, taalgebruik en afwijkend gedrag, maar ook de angstgevoelens en afkeuring die dat gedrag bij de bevolking opriepen, zijn thema's die steeds in de verhalen terugkeren.

De verhalen over de kozakken werden meestal pas na vele malen te zijn doorverteld, enigszins 'aangepast' op papier gezet. Hierbij werd de 'heldenrol' van de verteller of voorvader steeds belangrijker, en het gedrag van de kozak steeds onbeschaafder. Volgens de auteur bezitten de verhalen dan ook een groot fantasiegehalte, en zijn ze daarom onbetrouwbaar en als geschiedbron van weinig waarde. Het waarheidsgehalte van de overgeleverde volksverhalen mag dan aan slijtage onderhevig zijn geweest, informatief inzake gewoonten en gebruiken zijn ze, zoals de auteur ook al aangeeft, wel. Positiever in haar oordeel is zij over ooggetuigenverslagen die in egodocumenten zoals dagboeken werden opgetekend.

In het laatste hoofdstuk 'Een mythe doorgeprikt?', geeft Aalders antwoord op de vragen die haar zo intensief hebben beziggehouden. Volgens de schrijfster is het na 1814 ijverig in stand gehouden negatieve beeld, waaraan ook schrijvers van schoolboeken hun steentje hebben bijgedragen, nodig aan revisie toe.

Met gevelde lans en losse teugel is een mooi uitgevoerde, goed leesbare en informatieve publicatie over de kozakkentijd geworden. Tot slot een kleine opmerking. Als opponent van Napoleon wordt tsaar Alexander II genoemd (44). Hier wordt uiteraard Alexander I bedoeld, tsaar aller Russen van 1801 tot 1825.

Rita Hooijschuur

J. Mooij, *Geen weggegooid geld. Bankbiljettenvernietiging in Nederland, 1814-2002* (Moneitaire monografieën XX; Amsterdam: De Nederlandsche Bank, 2002, 75 blz., ISBN 90 5516 173 X).

De geschiedenis van de Nederlandsche Bank is grondig beschreven tot in de jaren 1970. De uitgifte van bankbiljetten is een belangrijk onderdeel van dat bedrijf. Hieraan is — met name over uiterlijke aspecten — de nodige aandacht besteed, maar een systematisch overzicht over de behandeling van ingetrokken biljetten ontbrak. De gigantische operatie om de chartale gulden door de euro te vervangen is voor de centrale bank aanleiding geweest om in die leemte te laten voorzien.

De schrijfster begint met een beknopte uiteenzetting over de gebruikelijke cyclus van een biljet. Hierna volgen vijf hoofdstukken over de geschiedenis van de laatste twee fases in het normale leven van bankbiljetten. Dit zijn het ongeldig maken c.q. de vernietiging. Een en ander moet op een secure wijze plaatsvinden, omdat de biljetten in feite een vordering op de Nederlandsche Bank vertegenwoordigen. Om deze reden werden ingetrokken biljetten tot 1920 bewaard, opdat men in geval van twijfel ter inwisseling aangeboden biljetten op hun echtheid kon controleren. Aan dat systeem kwam een einde toen de zolders van de gebouwen aan de Oude Turfmarkt onder de last dreigden te bezwijken. Van 1920 tot 1930 volgde verpulping en nadien tot 1970 verbranding. Het is opmerkelijk dat de selectie van de biljetten in al die jaren nog steeds met de hand gebeurde, een ontstellend arbeidsintensieve aangelegenheid. Vanaf 1970 waren er sorteermachines, terwijl om het Amsterdamse milieu te ontzien de verbranding niet meer bij de Bank zelf plaatsvond. Zij beperkte zich in eigen huis tot een versnippering in de vorm van briketten, die sinds de jaren 1990 gedeeltelijk zelfs als grondstof voor gebruiksartikelen fungeren. Ter illustratie fungeert een bank (met een kleine b).

In de tekst meen ik twee onnauwkeurigheden te moeten signaleren. Op bladzijde 17 geeft Mooij aan een coupure van f 25 in 1814 een waarde van 18.500 hedendaagse euro. Met de prijsindexcijfers van het Centraal bureau voor de statistiek (*Tweehonderd jaar statistiek in tijdreeksen, 1800-1999*, tab. 11, reeks 16 en 17) komt men evenwel op niet meer dan ruim 320 euro. Verder maakt de schrijfster gewag van een dreigend nijpend tekort aan zilveren pasmunten in 1914. Ze ziet hiermee over het hoofd dat destijds qua waarde een groot deel van de Nederlandse muntcirculatie uit zilveren guldens en rijksdaalders bestond. Ter vervanging van deze zogeheten tekenmunten volgde de uitgifte van de zilverbons.

Over het geheel bezien is Mooij erin geslaagd om van een onderwerp, dat in de ogen van sommigen wellicht niet erg opwindend is, een helder en lezenswaardig verhaal te maken dat in een handzame vorm is uitgegeven.

W. L. Korthals Altes

T. de Nijs, *In veilige haven. Het familieleven van de Rotterdamse goeode burgerij 1815-1890* (Dissertatie Leiden 2001 ; Nijmegen: Uitgeverij SUN, 2001, 414 blz., ISBN 90 5875 0337).

In veilige haven heeft het familieleven van de goeode burgerij in het negentiende-eeuwse Rotterdam als onderwerp. De vraag in hoeverre en op welke wijze het familieleven bijdroeg aan de sociale identiteit van de burgerij vormt daarbij de leidraad. Of het familieleven van de Rotterdamse goeode burgerij afweek van dat van vergelijkbare sociale groepen elders, is belangrijk om te weten in verband met het onderzoek naar sociale ongelijkheid en groepsvorming in de negentiende eeuw in het algemeen en naar de burgerlijke Nederlandse samenleving in het bijzonder. Want die twee onderwerpen vormen het hoofdthema van dit proefschrift. De beschrijving van het familieleven krijgt daarin de meeste aandacht. Vier van de in totaal acht hoofdstukken behandelen de verschillende levensfasen zoals de jeugd, verloving en huwelijk, het huwelijksleven en de oude dag. Het laatste en bepaald interessante hoofdstuk gaat over familiebesef. Deze hoofdstukken zijn vlot geschreven en geven de lezer veel waardevolle informatie over het familieleven en de levensstijl van de Rotterdamse goeode burgerij in de negentiende eeuw. Althans over het leven van een twintigtal toonaangevende families in de zich snel ontwikkelende Maasstad.

Op zowel de representativiteit van de gekozen voorbeelden als op de gebruikte terminologie